

tirat al SO. i a Espanya; però revelà poc arrelament en no trigar a antiquar-se, si bé n'ha quedat *chamar-rer* «garnir d'ornaments voyants, disparates» [1530]. També ha de ser hispanisme l'it. *zamarra* «la sottana dei preti», que apareix primerament en el Lasca († 1584) i prou sovint des del S. XVII: però justament és l'època d'afluència i ascendent espanyol en aquell país.

El que més clar revela el caràcter adventici dels mots francès i italià és que no han designat peces del vestir primitiu de pastors o pagesos, sinó abillament o vestits solemnials o de classes a part en la societat. En aquell llibre detallo altres aparicions en parlars ultrapienais, mostrant que pertot és cosa importada. Val a dir que amb aqueix caràcter ornamental arribà lluny, portat per la cortesia europea fins al món es-lau: pol. *czamara*, *czamarka* 'sobretot polonès', 'jaqueta encordonada'; i, menys generals, txec *čamara*, ucraïnès *čamára*, rus dial. *samára* 'roba talar' (Berneker, *Slaw. Vgl. Wörterbuch*, com a manlleu romànic).

Pel que fa a l'etimologia, aquesta qüestió ha estat perjudicada per una excessiva atenció dels molts aficionats a recerques de llengua, quan tenen algun significat per a la història social. En aquell treball m'entre-tinc rebutjant-ne una pila d'insostenibles, que allà es podran veure detallades: hebr. *semer* 'llana'; greco-romano-basc *sagma/zama* 'càrrega'; greco-ll. *chumaera* (prov. *chimarro*, /gr-) 'bèstia monstruosa'; combinacions basques fabricades **etxamarra* 'senyal de casa'. Sobretot s'ha insistit molt a cercar un prototipus arà-bic.

I ha tingut llarg i immerescut prestigi la idea de partir d'un mot *sammûr* 'mart zibeñí': però ja fonèticament això és impossible, car no n'hi ha variant en -ar ni es pot esperar que n'hi hagi hagut, com sigui que no pertany a cap arrel aràbiga ni semítica, i és probable que sigui manlleu d'una llengua centro-asiàtica; d'altra banda només consta com a nom de l'animal viu, no de la pell, i és increïble que una pell costosa es convertís en samarra muntanyenca. Altres mots arà-bics en què s'ha pensat són peculiars de fonts hispàniques (*samarrit*, *šamra*) i semblen ser manlevats i no pas pares del nostre mot.

Rohlf's (ZRPb. XLVII, 1927, 407-8; RLiR VII, 134), secundat per Krüger (VKR VIII, 7) i per mi (DCEC) indicà la bona via. El basc *zamar* «pellico, piel que a modo de impermeable usan los pastores para defenderse de la lluvia», amb article *zamarra*, usual amb aquest sentit a la Sule, el Roncal i diversos llocs de l'Alta i Baixa Navarra.

Ara bé, que aquest mot fos de procedència romànica, com es podria sospitar, ens ho treuen del cap les altres acepcions, entre elles algunes d'evidentment més primitives; per les quals, alhora, veiem que ha estat un mot comú a tots els dialectes bascos i amb arrels profundes: a l'Alta i Baixa Navarra vol dir «vedija, vellón del ganado lanar, toda la lana que ha sido esquilada», que segurament deu ser el sentit originari, puix que d'aquí es deriva el labortà *zamarra* «l'herbe longue et jaunée dont on se sent pour rembourrer les

matelas» (Lhande); d'altra banda a Biscaia ha pres el sentit de «rocadero, cubierta del cerro de lino en la rueca» (el cerro comparat amb un floc de llana), allà mateix i en el Roncal és «delantal de herrero», també a Biscaia designa la «melena, pieza de cuero que se pone en la frente de los bueyes», o bé un guant o man-yopa que empen els ferrers; a la Sule, encara més, té el sentit de 'blens de cabells'; i el més antic dels prosistes bascos Leizarraga (fi S. XVI), sembla indicar que havia tingut el sentit de 'pell humana', com sigui que l'aplica cop i recop a la de Jesucrist; i no esgotem altres diverses accs. catalogades per Azkue, que revelen una robusta fecunditat semàntica.

En fi, tot i ser en z- com a forma comuna en la llengua (o sigui ç, com escriuen Leizarraga i tots els antics), també hi ha a Guipúscoa i part de Biscaia una variant *samar(ra)* «sorte de toile formée par la pluie sur les terres»; i, a Biscaia, «melena de los bueyes». Sobretot repararem que el formar diminutius o hipocorístics dels mots en sibilant, canviant-la en *tx-*, forma part del sistema general de la llengua: de manera que *txamar* és brusa en el Lapurdi, *txamarra* 'davantal', 'gec', 'brusa' en bisc., guip., bnv. i roncalès. Això ens acaba de fer comprendre la *ch-* del francès, del campid. *acciamarra*, murc. i ast. *chamarreta*, que és ja del bilbaí popular *chamarra* (Arriaga, *Lexicon del bi neto*, Supl., p. VII). Mitxelena va acabar de reblar el clau afegint amb la seva autoritat altres detalls bascos en la seva recensió del meu treball, que es poden veure en el BSVAP XIII, 499.

Es clar, doncs, que és el romànic el que prengué el mot del basc o d'una llengua afí, i no pas al contrari. L'única cosa que no podem assegurar és si fou manlleuat del basc pròpiament dit, o més aviat d'una llengua pre-romana, sigui el proto-basc o l'ibèric pròpiament dit: ho fan versemblant els fets que el mot fos ja usat com a cosa pròpia en el N. del Llenguadoc a la primera meitat del S. XIII, i també l'antiga i ferma penetració en els parlars de Portugal (país de substrat poc afí al basc): car justament aquests dialectes ens acaben de provar que el punt de partida no fou cap vestit sinó la pell del bestiar, o la llana que la cobreix: Beira Baixa *samarra* «pelle de qualquer animal» (RLus. II, 252); Miranda-do-Douro *çamarra* «pelle» (Leite de Vasconcelos, *Philol. Mirandesa* I, 180); i a Serpa (esquerra del Guadiana) *samarro* «bolsa de coiro para os pastores guardarem os utensílios» (RLus. II, 45). El mateix es veu per *samarrada/zamarrear* (infra).

DERIV: *Samarreta* [1385]: «un manto e una *semarreta* del dit zetonf, en què ha àides obres de perles, qui-n són levades: foren stimats, 6 flo.», inv. de la Infanta Joana, a. 1385 (Faraudo, *Misc. Fabra*, 174); DAG. 1430 ---, avui *samarreta* pall. (Tor de V. Ferrera, 1932); a les Pitiüses forma part, junt amb el «caputxo», del vestit típic insular (JnCastelló, *Formentera*, 32); men. *xamarreta*, DAG. Cf. la locució *ab samarrics-xamarrocs* que el DAG cita d'un romanço igualadí de 1860, on es combinen amb socs 'esclops' i amb *xamarreta*; *samarretaire*, -rreter, -rretera *Samarrada* 'cop o estrebada violents': «Què ha obs